

чення. Вчений наводить кілька визначень терміну "геральдика". Він пише: "необхідно встановити двояке розуміння терміну "геральдика", розширивши предмет її вивчення: 1) геральдика в широкому розумінні слова як наукова дисципліна, що має за мету встановити генезис і етапи розвитку різноманітних і своєрідних знаків, прийнятих на різних ступенях розвитку культури людського суспільства і 2) геральдика у вузькому розумінні слова, що займається вивченням традиційних форм гербів та їхніх різних елементів, характерних своїм одноманітним типом і які виникли в певних соціальних умовах". [2, с. 164]

Характеризуючи сфрагістику, В.Стрельський вказував, що це – "допоміжна дисципліна, яка займається вивченням печаток, їх описом, дослідженням умов і засобів їх застосування". [2, с. 165] Він розробляв підходи до розгляду печаток як історичного джерела і зацікавив експертизи для встановлення оригінальності чи підробки документу, до якого печатку прикладено.

Науковець наголошує також на важливості історичної географії серед допоміжних історичних дисциплін: "Історична географія вивчає не географічні уявлення людей на різних етапах розвитку, а конкретну економічну і політичну географію минулого, тобто географію, в умовах якої суспільство розвивалося в різні епохи, "історичний пейзаж" життя минулого". [2, с. 200] В.Стрельський зазначав, що дана галузь має важливе значення для встановлення і вивчення ряду місцевих особливостей в загальному процесі історичного розвитку. А також, що "за допомогою даних історичної географії можна конкретизувати наші уявлення про розселення народів у минулому, про розвиток виробництва в певних районах в різні історичні періоди, встановити географічні пункти ряду важливих історичних подій". [2, с. 200] Даний посібник протягом кількох десятиріч був основним і єдиним навчальним посібником для студентів-істориків.

Не варто забувати, що наукова діяльність вченого була обмежена жорсткими ідеологічними рамками, що наклало суттєвий відбиток на його наукові розробки.

Таким чином, В.Стрельський – один із фундаторів історико-архівознавчої школи Київського університету імені Тараса Шевченка. Він був автором вагомих праць з архівознавства та джерелознавства, розробником методики проведення архівознавчих і джерелознавчих досліджень, науковим керівником багатьох дослідників, які зробили помітний внесок у розробку теорії і практики архівної справи, методики дослідження історії спеціальних історичних дисциплін.

1. Бібліографічний довідник. – Вип. 2 (1940-1960-ті рр.). – К., 2002.
2. Введенський А., Дядиченко В., Стрельський В. Допоміжні історичні дисципліни: Короткий курс. Уч. пос. – К., 1963.
3. Войцехівська І. Огляд особового архівного фонду професора В.І.Стрельського // Проблеми архівознавства і джерелознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В.І.Стрельського. Серія "Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела". – К., 2001. – Вип. 4. 4. Джерелознавство історії України. Довідник. – К., 1998.
5. Калакура Я. Будівничий історико-архівознавчої школи Київського національного університету імені Тараса Шевченка // Проблеми архівознавства і джерелознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В.І.Стрельського. Серія "Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела". – К., 2001. – Вип. 4. 6. Калакура Я., Войцехівська І. Особові фонди фундаторів архівної справи в Київському університеті імені Тараса Шевченка – професорів В.Стрельського та В.Замлинського // Проблеми архівознавства і джерелознавства. Серія "Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела". – К., 2002. – Вип. 5.
7. Ковальський М. Джерелознавчі ідеї професора В'ячеслава Іллча Стрельського // Проблеми архівознавства і джерелознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В.І.Стрельського. Серія "Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела". – К., 2001. – Вип. 4. 8. Проблеми архівознавства і джерелознавства. Збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В.І.Стрельського. Серія "Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела". – К., 2001. – Вип. 4. 9. Стрельський В.І. Джерелознавство історії СРСР: Період імперіалізму. – К., 1958.
10. Стрельський В.І. Методика підготовки курсових і дипломних робіт з суспільних наук. – К., 1961.
11. Стрельський В.І. Методические указания к подготовке дипломных работ по отечественной и всеобщей истории для студентов исторического факультета. – К., 1981.
12. Стрельський В.І. Основные принципы научной критики источников по истории СССР. – К., 1961.
13. Стрельський В.І. Приемы исследовательской работы над документальными материалами архивов. – К., 1974.
14. Стрельський В.І. Теория и методика источниковедения истории СССР: уч. пос. – К., 1976.
15. Центральный государственный исторический архив УССР в Киеве: Путеводитель. – К., 1958.

Надійшла до редколегії 12.10.08

О. Плугаторенко, асп.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДОСВІДУ ТА ПОГЛЯДІВ Р. РЕЙГАНА НА АМЕРИКАНСЬКУ ПОЛІТИКУ ЩОДО СРСР (1940 – КІНЕЦЬ 1960-х рр.)

У статті розглянуто основні складові формування політичного досвіду та поглядів Р.Рейгана на американську політику щодо СРСР від початку його акторської кар'єри і до закінчення першого строку перебування на посаді губернатора штату Каліфорнія.

The article deals with the main components Ronald Reagan's political experience and the formation of the views on American policy toward the Soviet Union from the beginning of his performance career till the end of his first governor's term in California.

Більше ніж тридцять років знадобилося Р.Рейгану для усвідомлення необхідності співпраці з Радянським Союзом та припинення Холодної війни, що мало надзвичайно велике значення для міжнародних відносин. Усі ці роки його світоглядною домінантою була боротьба проти ідеології та політики комунізму. Це протистояння поглинало більше його сил, ніж будь-які інші прагнення і затривало навіть його родинне життя: коштувало йому першого шлюбу, але допомогло знайти другу дружину; зіпсувало відносини з дітьми та спричинило три замаху на його життя. Не поступившись своїми переконаннями, Р.Рейган, однак, виявив зразки державницького мислення і сів за стіл переговорів з радянським керівником М.Горбачовим.

У сучасній історіографії кількість праць, присвячених дослідженню формування політичного досвіду та поглядів Р.Рейгана на американську політику щодо СРСР (1940 – кін.1960-х рр.) невелика. Оглядово торкаються

цієї проблеми дослідники біографії Р.Рейгана, наприклад, Р.Даггер, А.Едвардз, Ф.Ван дер Лінден, Е.Іванян, А.Мақдермонт, В.Ніконов [5,6,18,22,23,24]. Проте вони звертаються до цієї проблеми дещо фрагментарно у зв'язку із тим, що основною метою їхніх праць є висвітлення політичних та персональних подій з життя Р.Рейгана. Більше конкретних фактів та оцінок подається у працях дослідників, які вдаються до аналізу та систематизації головних етапів політичного життя Р.Рейгана. Насамперед заслуговують бути згаданими розвідки таких дослідників як Л.Баррет, Л.Кеннон, Р.Даллек, А.Джордж та Дж.Джордж, П.Кенгор, Е.Морріс, Р.Рівз, Дж.Шихі, П.Швайзер, Б.Шлоссер, Дж.Вайт, Г.Вілз [2, 3, 4, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 20, 21]. Проте через те, що більшість цих праць написана у 1980-ті – першій половині 1990-х рр., вони не могли врахувати чимало введених у науковий обіг за останнє десятиліття нових джерел. З огляду на це, ми вважаємо за доцільне звернутися до розгляду та

аналізу основних етапів формування політичного досвіду та поглядів Р.Рейгана на американську політику щодо СРСР (1940 – кін. 1960-х рр.).

Рональд Вілсон Рейган народився 6 лютого 1911 року в Тампіко штат Іллінойс. У 1936 році він закінчив коледж Юріка, після чого працював коментатором на радіостанції, а у 1937 році почав працювати актором у Голівуді. Як вважають багато його біографів і сам Р.Рейган, саме голівудський період його біографії, на відміну від попереднього, не був насичений подіями, але рішуче вплинув на формування нових поглядів, ставлення до оточуючого світу та на те, якою людиною виявив себе перед американцями Р.Рейган під час його виходу на політичну арену. Знявшись у 54 фільмах переважно категорії "Б", розрахованих на другий екран, він був змушений намагатися реалізувати себе на політичному ґрунті. У 1938 р. він вступив до профспілки і вперше відвідав збори членів Гільдії кіноакторів, а вже у 1941 р. став членом правління профспілки, відвідуючи засідання правління та прислуховуючись до більш досвічених та впливових членів [25, с.93]. Вже у 1947 році, а також впродовж чотирьох наступних років, Р.Рейгана обирають президентом Гільдії кіноакторів, де він остаточно впевнився у своїх антикомуністичних поглядах. Вирішальним фактором у його обранні на цю посаду було те, що у голівудських колах він все ще вважався лібералом, хоча таке враження більше склалося на основі його власних заяв про себе та свої погляди, ніж через якісь конкретні дії з його боку [22, с.67]. Не володіючи на той час ще міцними особистими і фінансовими зв'язками із кінопромисловцями, Р.Рейган здавався прийнятною фігурою на посаду президента Гільдії. Незважаючи на гламурне оточення, ці вирішальні роки мали величезний вплив на його погляди щодо світового комунізму та можливості Америки протистояти цьому, на його переконання, злу.

Р.Рейган вважав, що план комуністів відносно Голівуду дуже простий і полягав у тому, щоб завладати кінопромисловим бізнесом із метою створення колосальної всесвітньої пропагандистської бази. Разом із тим Р.Рейган визначив і роль Гільдії кіноакторів – вона мала стати нездоланною перешкодою на шляху здійснення планів міжнародного комунізму щодо завоювання Голівуду. Перш за все необхідно було очистити Гільдію від небажаних елементів, оскільки Р.Рейган вважав, що "комуністи проникли всюди" [25, с. 118-120].

У роки головування у Гільдії кіноакторів Р.Рейган був таємним агентом ФБР під кодовим ім'ям Т-10, що дозволяло йому протягом 17 років надавати ФБР інформацію про працівників кіноіндустрії, яких підозрювали у симпатіях до комунізму [14, р.13-14; 21, р.246]. Він одразу став на бік власників голівудської кіноіндустрії і, об'єднавшись з іншими антикомуністами у керівництві гільдії, доклав чимало зусиль для ліквідації Конференції студійних профспілок, що була звинувачена у прокомуністичній діяльності. Р.Рейган не лише не приховував своєї участі у створенні умов, що призвели до її ліквідації, але й пишався своєю роллю [25, с.111-112].

Поступово Р.Рейган заглиблювався у світ професійної політики і його погляди ставали більш консервативними. Він почав часто з'являтися в товаристві власників кіностудій, з якими обговорював питання надто активної діяльності окремих профспілок, та вирішував долі тих своїх колег-акторів, які не розуміли необхідності боротьби з комунізмом всередині Голівуду. Тому серед дослідників біографії Р.Рейгана існувала думка про те, що у такий спосіб він намагався за рахунок інших акторів врятувати свою швидко занепадаючу акторську кар'єру [3, р.82; 5, р.12-13; 21, р. 259]. Згодом він відверто ви-

знав, що його акторська кар'єра без сумнівів постраждала через його антикомуністичну діяльність [25, с. 123-124], а його біографи натомість, зазначають, що боротьба з комунізмом у Голівуді не мала такого негативного впливу на його кар'єру, а навпаки, допомогла Р.Рейгану здобути перший політичний досвід [3, р.80,87].

У роки так званого "маккартизму" Р.Рейган висловив своє ставлення до комунізму під час слухань у Комісії з розслідування антиамериканської діяльності при Конгресі США. Характерною рисою промови було використання слів "боротьба" чи "боротися" щонайменше тричі. Р.Рейган засуджував комунізм одночасно захищаючи американське суспільство, яке поважало громадянські свободи, будучи твердо переконаним у тому, що комуністи ніколи не зможуть використати кіноекрани Америки як джерело пропагування своєї філософії та ідеології. Він зазначав, що необхідно викривати радянську брехню, протистояти радянській пропаганді та оголосити комуністичну партію поза законом. Одночасно Р.Рейган намагався запевнити Комісію у тому, що Гільдія кіноакторів вдало протистояла звичайній комуністичній тактиці здобути більшість у керівництві організації за допомогою меншості [8]. Дотримуючись балансу між урівноваженістю та готовністю все сплутати, він задовольнив представників як правого, так і лівого таборів, унеможлививши незгоду з його словами для будь-кого.

Проте, тим, що розділяло Р.Рейгана і Дж.Маккарті та інших прибічників антикомунізму у той час, була його віра у глибoku слабкість комунізму. Для Дж.Маккарті, ідеологія була річчю, якої варто боятися, твердою докторіною із сулними прибічниками. Р.Рейгана же вважав, що комунізм наближувався до занепаду. Не применшуючи комуністичної загрози і вірячи, що комунізм є найпотужнішим викликом, голівудський діяч був, проте, переконаним у тому, що ця ідеологія процвітає лише завдяки таємничості, загрозам та обману [14, р.22-24].

На початку 1950-х рр. відбувається також помітна зміна політичних уподобань Р.Рейгана. У молоді роки він вважав себе, як і його батько, ліберальним демократом і захоплювався Ф.Рузвельтом [25, с.123]. Проте після одруження з Н.Девіс певну роль у становленні Р.Рейгана політика відіграв вітчим дружини, чиказький нейрохірург Л.Девіс, який був впливовою фігурою у консервативних політичних колах республіканської партії [6, р.47].

Презентація своїх поглядів власникам кіноіндустрії та ширшій громадськості пов'язало ім'я Р.Рейгана із його спробами обмежити поширення комунізму в країні та за її межами. Для Р.Рейгана було важливим не лише бути антикомуністом, але й захищати якусь позитивну ідею, наприклад, обороняти свободу, а не лише засуджувати тоталітаризм. На думку Р.Рейгана, це успішно могло зробити кіно [25, с.122]. Впродовж свого головування у Гільдії кіноакторів, яке закінчилося у 1952 році, Р.Рейган дійшов переконання, що, незважаючи на численні загрози, цілісність цього громадського інституту залишилась непохитною, і що комунізм не знайшов точки опори у ньому.

У вересні 1954 р. Р.Рейган запропонував роботу ведучого спеціалізованої телевізійної програми, спонсором якої була одна з найбільших промислових корпорацій Америки "Дженерал електрик". Ця посада допомогла йому прославитися як проповіднику ідей приватного підприємництва та створити широкі зв'язки у колах людей, наближених до влади. Тексти його телевіступів не залишались незмінними, вже на третьому році в них почали з'являтися оцінки політичного характеру, які віддзеркалювали консервативну лінію з питань зовнішньої та внутрішньої політики американської держави, яку традиційно проводили власники "Дженерал електрик". Виступи від імені та на захист системи вільного

підприємництва, які супроводжувалися у разі необхідності антикомуністичними заявами та критикою вашингтонського уряду, щедро оплачувалися корпорацією "Дженерал електрик", підприємницькими об'єднаннями та суспільними організаціями.

Так розпочався новий період у житті Р.Рейгана, у якому він поєднав виступи на телебаченні із виступами перед реальною аудиторією – персоналом та керівництвом численних філіалів корпорації по всій країні. Кожного тижня програма пропонувала різні історії: в одній Р.Рейган грав радянського майора під час окупації Будапешту, і як військова людина він боровся за баланс між обов'язком перед державою та привабливістю свободи. В іншому епізоді як член Американського інформаційного центру Р.Рейган працював над відкриттям бібліотеки в азійському селі та допомагав місцевим жителям протистояти насадженню комунізму. Подальший вплив такої роботи виявився у тому, що слова та дії Р.Рейгана протягом його політичної кар'єри інколи частково або повністю асоціювалися із висловами та діями його екранних персонажів, а подекуди епізоди чи ситуації з кінофільмів зображувалися ним як ті, що мали місце у реальному житті [22, с.40].

У роки відстороненості від керівництва Гільдією кіноакторів, Р.Рейган вірив у те, що комуністична партія знову намагається закріпитися у Голівуді. Намагаючись наголосити на цій небезпеці, він у промові у липні 1961 р. наполягав на тому, що "боротьба з Росією" була "найпершою проблемою у світі". Пропонуючи своє бачення того, як має реагувати Америка на загрозу комунізму, Р.Рейган засуджував тих, хто "дотримувався теорії того, що ми знаходимося у мирі". Він стверджував, що існує "неспростовна правда" про те, що Америка перебуває у "стані війни" та "ми програємо цю війну лише через те, що ми не можемо чи не хочемо зрозуміти, ким ми є у цій війні" [1, р.26-27]. Дехто вважав цю риторику занадто войовничою, проте Р.Рейган відчував, що надмірна прямота була необхідною: "ми не можемо після всього вважати, що ми у стані війни, проте комуністи однозначно впевнені, що вони у стані війни із нами" [1, р.32]. Р.Рейган починає розвивати ідею боротьби із Радянським Союзом, вважаючи продовження політики мирного співіснування катастрофою. Він зазначав, що у випадку, якщо США будуть дотримуватися такої політики, це призведе до знищення нації протягом десятиріччя, тому Америка має, за висловами Р.Рейгана, виявити сміливість і рухатися без вагань далі. [1, р.36]. Р.Рейган також висловлювався проти продовження поступок, які зменшують американську військову силу, надаючи СРСР час для вдосконалення свого індустріального комплексу, а також додаючи таким чином впевненості радянському керівництву у тому, що їх система є кращою за американську [1, р.37-38].

Він різко критикував комуністичну агресивність та експансіоністську природу, вважаючи, що є невідворотнім конфлікт світу комунізму із капіталістичним Заходом. Р.Рейган був рішуче налаштованим примусити американців побачити величезну загрозу, яку, на його думку, становив комунізм для національного способу життя. Америка не могла собі дозволити тимчасовий перепопочинок перебуваючи у впевненості, що ніхто не загине у цій війні. Багато дослідників сходяться в думці, що це була гіпотетична війна, яку Р.Рейган без сумнівів хотів виграти [3, р. 135; 4, р. 76; 9, р. 27; 10, р. 255-256; 14, р.34; 21, р.122].

Заможним американцям імпонували ті погляди та ідеї, які містилися майже в усіх виступах Р.Рейгана, а згодом стали основою його відверто проголошеного у телевізійному форматі 27 жовтня 1964 р. політичного кредо. Усі ці політичні заяви проходили свою апробацію

під час його співпраці із "Дженерал електрик". Він наголошував на тому, що медична допомога літнім людям, податок на прибутки, страхування на випадок безробіття постають як основні прояви поступового захоплення Америки комуністами, протистояти котрому в змозі лише прибічники системи вільного підприємства та демократичних свобод [1, р.28]. Тому не дивно, що у середовищі консервативно налаштованої частини замощеного населення з'являлися люди, які пропонували Р.Рейгану спробувати свої сили у великій політиці і висунути свою кандидатуру на якусь виборну посаду на рівні штату чи навіть у Конгрес США. Спілкуючись з лідерами ділового світу та удосконалюючи свої влучні промови, які вони гаряче підтримували, він не відчував особливих труднощів, поділяючи їх негативне ставлення до урядового регулювання, високих податків та втручання у справи приватного сектору [21, р.283-284]. Р.Рейган відмовився від цієї пропозиції заявивши, що бачить своє призначення не у отриманні високої політичної посади, а у наданні допомоги, зокрема своїми виступами, іншим претендентам на ці посади та у підтримці сформульованих ними цілей. Однак, як гадають дослідники, насправді вже у ці роки він будував плани виходу на національну політичну арену [3, р. 132; 4, р.79; 7, р.113; 21, р.243].

Ще у 1962 р. Р.Рейган взяв активну участь у кампанії Р.Ніксона за губернаторське крісло у Каліфорнії, під час якої вже офіційно виступав як прибічник республіканської партії [25, с.137], зарекомендувавши себе талановитим оратором, який переконливо закликав робити внески до партійної каси. Взірцем політичної риторики стала його телепромова 1964 р. на підтримку голови ультраправого крила республіканської партії Б.Голдуотера, у якій Р.Рейган запевняв, що США залишилися "єдиним островком свободи у усьому світі". Стримування та мирне співіснування із Радянським Союзом є нічим іншим ніж "замиренням... це залишає вибір не між миром та війною, а лише між боротьбою та виживанням. Якщо ми продовжимо відступати, ми врешті зіткнемося з остаточною вимогою – ультиматумом" [1, р.45, 52]. Р.Рейган наголошував на тому, що "ми перебуваємо у стані війни з найбільш небезпечним ворогом, якого тільки бачило людство у його довгому сходженні від терену до зірок, і варто зазначити, якщо ми програємо цю війну, то втратимо свободу, й полишимо слід в історії як великий курйоз: маючи втрачати більше, ніж хтось ще, ми не зробили нічого для відвернення цієї катастрофи" [1, р.57]. Америка, за словами Р.Рейгана, перебувала перед вибором між вільним підприємництвом та зростаючою бюрократією, між свободою особистості та тоталітаризмом, між необхідністю вияву стійкості у сучасній небезпечній міжнародній ситуації та капітуляцією перед ворогом [1, р.59]. Р.Рейган відкидав будь-яку можливість співробітництва між США та Радянським Союзом, який "поневолив майже всю Східну Європу, розташовану за залізною завісою" [1, р.61].

На 27 жовтня 1964 р., коли телевізійна промова Р.Рейгана вийшла в ефір, результати виборів були вже очевидними (кандидат від демократів Л.Джонсон набрав 43 млн. голосів виборців, тоді як кандидат від республіканців Б.Голдуотер – 27 млн.). Промова жодним чином не вплинула на результати кампанії 1964 р., хоча безпосереднім результатом телевізійного виступу Р.Рейгана було надходження до електорального фонду республіканської партії внесків на загальну суму 8 млн. доларів [15, р.56]. Цей виступ прислужився до консолідації консервативних сил Америки навколо постаті Р.Рейгана більше, ніж будь-що інше з того, що він виступав і робив раніше. У американських консервато-

рів на фоні поразки у президентських виборах, з'явилася нова політична зірка.

Хоча на 1964 р. робота на "Дженерал електрик" вже закінчилась, Р.Рейган продовжував розшукувати нові можливості для застереження світу від загрози комунізму. Він вибрав те, у чому більш за все був успішним – камеру та живе слово – задля створення двох документальних фільмів. Першим був двосерійний фільм "Правда про комунізм", знятий 1963 року. Кінопубліцистичний твір, озвучений Р.Рейганом, фокусувався на Пакті Гітлера та Сталіна, Комінтерні, вбивствах у Катинському лісі, московському бажанні світової революції, словах К.Маркса у Комуністичному маніфесті тощо. Другий документальний фільм, створений та озвучений за участі друга Р.Рейгана актора Р.Тейлора, називався "Нехай світ рухається далі". Обидва твори мали застерегти світ від загрози, що йшла від Москви. Вони не лише відображали антикомуністичну ідеологію Р.Рейгана, але й втілили поєднання двох його найбільших пристрастей – кіно та політики. У середині 1960-х рр. стає зрозумілим, що перша з них поступово відходить на задній план, у той час як друга набуває ознак справи життя. Промова Р.Рейгана на підтримку Б.Голдуотера несподіваним чином продемонструвала його погляди на національному загалу і тепер для нього настав час припинити коментувати політику, а зайнятися нею [9, р.28-29].

Поразка Б.Голдуотера змусила каліфорнійських бізнесменів звернути увагу на Р.Рейгана, і вже у 1964 р. був створений комітет "Друзі Рональда Рейгана" на чолі з мільонерами автомобільним магнатом Т.Таттлом, нафтопромисловцем Г.Салваторі та президентом компанії "Юніон ойл" А.Рубелом. Ця організація активно приступила до політичної реклами свого висуванця на посаду губернатора штату Каліфорнія та збирання грошей для подальшої боротьби. Каліфорнія могла стати лабораторією для апробації принципів консерватизму Р.Рейгана, надаючи йому змогу розвинути цю політику та зарахувати у майбутнє політичне резюме деякі законодавчі проекти.

За допомогою професійної команди помічників у складі Ф.Батталія, Б.Кларка, Т.Ріда та Л.Ноффигера було розроблено гасло "Суспільство творення", яке було протиставлене відомому гаслу президента Л.Джонсона "Велике суспільство" [25, с.150-151]. Також було започатковано образ Р.Рейгана як "громадянина-політика", тобто людини, яка керується суспільними інтересами, некорумпована контактами зі світом професійних політиків, що було доречним за умов, коли американське суспільство не відчувало до останніх особливої довіри та поваги.

Демократична партія та її єдиний кандидат на посаду губернатора – діючий губернатор Е.Браун – вживали відчайдушних заходів, щоб переконати виборців у тому, що Р.Рейган продовжує залишатися прибічником ультраправих і що його обрання надихне "екстремістський рух в Америці" [4, р.58]. Проте в очах багатьох каліфорнійських виборців Р.Рейган виглядав, як і було передбачено залученими до його команди спеціалістами з політичної реклами, "стурбованим громадянином", який дбав винятково про громадський порядок, законність та спокій.

Питання, які заторкував Р.Рейган, та занепокоєння, які він висловлював, справді непокоїли багатьох мешканців штату, які все частіше знаходили у політичній платформі кандидата республіканців єдиний прийнятний для них вихід із стану, в якому перебували і штат і країна. Підтримка його позиції, на думку багатьох виборців, обіцяла єдиний шанс на те, що Каліфорнія, як підкреслював Р.Рейган, посяде перше місце за значно важливішими показниками, ніж чисельність населення,

рівень злочинності та розмір податків [16]. Імпонував каліфорнійцям і невідомий оптимізм Р.Рейгана – "проблем у нас багато, можливості ж наші їх вирішити – безмежні" [12]. Жорстка ж риторика Р.Рейгана стосовно соціальної політики диктувалася насамперед інтересами тих сил, які стояли за його приходом на посаду губернатора Каліфорнії. Деяке пом'якшення цієї риторики пояснювалось посиленням намірів Р.Рейгана щодо виходу на національну арену, на якій ставлення до цих питань було більш розмаїтим за умов більшого поширення ліберальних поглядів.

8 листопада 1966 р. Р.Рейган отримав переконливу перемогу над Е.Брауном, отримавши перевагу майже у 1 млн. голосів виборців. За нього проголосувало багато каліфорнійських виборців, що належали до тих прошарків населення, які до цього традиційно підтримували демократів (робітники, національно-етнічні групи). 3 січня 1967 р. Р.Рейган у залі каліфорнійського Капітолію урочисто присягнув на посаду губернатора штату. На головному бенкеті з нагоди вступу Р.Рейгана на посаду губернатора Г.Салваторі виголосив тост "за майбутнього президента Сполучених Штатів Рональда Рейгана" [10, р.355], що стало підтвердженням того, що ідея, яка неодноразово обговорювалась у вузькому колі "Друзів Рональда Рейгана", набула нового звучання, оскільки Р.Рейгану вдалося подолати важливу сходінку на шляху до Білого дому.

Пом'якшуючи у разі необхідності свою позицію відносно деяких проблем внутрішньополітичного та соціально-економічного характеру, з метою остаточно не відвернути поміркованих республіканців і не втратити їх підтримку на виборах, Р.Рейган проте залишався антикомуністом та активним пропагандистом жорстокого підходу до рішення міжнародних проблем. З приводу проблеми, яка постала на Індокитайському півострові він, наприклад, був вкрай рішучим: "Ми маємо оголосити війну Північному В'єтнаму... Ми можемо до полудня зрівняти із землею всю країну і до обіду повернутися додому... Ворог не має знати, що ми не застосуємо ядерної зброї. Він має лягати спати, боючись кожну ніч, що ми можемо її застосувати" [12].

Впродовж перших років губернаторства Р.Рейгана стало зрозумілим, що стратегія використання Каліфорнії як плацдарму на шляху до Білого дому спрацювала. Лідер республіканців мав можливість сформулювати своє ставлення до політики стосовно СРСР протягом тридцяти років виступів на радіо, участі у фільмах, роботи на телебаченні. Реалії володіння найвищою владою штату Каліфорнія диктували необхідність зменшення "войовничої" риторики губернатора щодо Радянського Союзу, проте не потребували відмови від неї. З того часу, як "Друзі Рональда Рейгана" усвідомили наявність президентського потенціалу, Р.Рейган потребував змоги виступати з питань національних та міжнародних проблем, включаючи Холодну війну, а як наслідок, і з проблем війни у В'єтнамі.

Так, у промові у місті Олбані штату Орегон Р.Рейган говорив про СРСР як про "тоталітарну силу у світі, що виношує плани світового домінування". Він зазначив, що ця мета була знову повторена М.Хрущовим та усіма радянськими керівниками – "кожен з них заявляв, що вони не відхиляться ні на один дюйм від концепції марксизму відносно соціалістичного світу". Відповідно, губернатор Каліфорнії наполягав на боротьбі із цим ворогом: "Якщо у нас є сміливість зіштовхнутися із цією реальністю, то миру не так вже важко досягти. Ми можемо досягти миру до ранку, якщо не будемо розмірковувати над ціною його досягнення". Проте промовець усвідомлював, що ця ціна була надто великою: "Чому ми так неохоче робимо це?"

Тому що це ціна, якої ми не заплатимо". Натомість промовець залишався непохитним у своїх основоположних принципах: "Ми не можемо принести мир просто відмовляючись від боротьби", "було просто недолуго вірити, що можна закінчити Холодну війну шляхом замирення ворога нашими добрими намірами" [19].

У 1970 р. Р.Рейган переміг на виборах свого суперника з демократичної партії Дж.Анру зі значною перевагою і залишився губернатором на другий строк. Поступово стає зрозумілою концепція його двох президентських кампаній: Р.Рейган почав висувати на перший план специфічні недоліки тогочасних та минулих американських моделей побудови відносин із Радянським Союзом. Використовуючи ораторський хист, який він вдосконалював протягом тридцяти років, Р.Рейган у 1970-х рр. стає у національному масштабі найбільш популярним промовцем серед прихильників проведення жорсткої політики відносно СРСР. Коли багато хто з американських політиків, як демократи, так і республіканці, здавалося висловлювали згоду із продовженням проведення політики "детанту" відносно Радянського Союзу, Р.Рейган висловлювався категорично проти, критикуючи тогочасну урядову концепцію ведення справ із Радянським Союзом [17].

Отже, завдяки роботі в Голівуді Р.Рейган став відомим та отримав платформу, щоб висловити свої переконання, які згодом будуть характеризувати його і як політика, і як особистість. Як виглядало спочатку, його кар'єра у шоу бізнесі була далекою від школи великої політики. Проте насправді перебування у Голівуді дозволило Р.Рейгану отримати визнання, впевненість та навіть досвід лідерства, що був настільки необхідним для посади президента. Йшлося про формування у повоєнних Сполучених Штатах нового типу суспільного лідера, який з професійного та стилістичного поглядів віддалявся від класичної новоанглійської моделі і ставав більш народним й демократичним. Саме ці риси лідера пізніше будуть підтримувати неоконсерватори, чиєю іконою не випадково буде Р.Рейган. Його губернаторство на загал не увінчалось вікопомними здобутками. Як відверто пише близький до Р.Рейгана хронікер публічної кар'єри республіканського лідера Л.Кеннон: "Він залишив свою посаду володіючи опосередкованим, але у загальних рисах задовільним послужним списком" [3, р.189]. Проте саме з губернаторського особняка у Сакраменто проляже дорога до Білого дому і на ній велика увага Р.Рейганом та його соратниками буде приділена опрацюванню свого зовнішньополітичного світогляду. Специфічні історичні та суб'єктивно-особистісні обставини: внутрішньо та зовнішньополітичні аспекти "холодної війни", родинні й суспільні особливості формування світогляду майбутнього президен-

та, ідейно-політичні дискусії в американському суспільстві, поєднані з його вдачею і сприйняттям громадськості сформує у нього комплекс переконань твердого антикомуніста-лібертариста, позбавленого, однак, фанатизму і, орієнтованого на ідеал національної зовнішньої політики, яка співзвучна з ідеалами американського народу й внутрішньою політикою Вашингтона. Наріжним каменем не надто стрункої, але міцної конструкції зовнішньополітичних уявлень Р.Рейгана допрезидентський період його політичної кар'єри були погляди на СРСР та його союзників.

На нашу думку, тема формування політичного досвіду та поглядів Р.Рейгана на американську політику щодо СРСР має широкі перспективи для подальшого дослідження через те, що до наукового обігу постійно вводяться раніше недоступні дослідникам джерела, які розкривають політичні вподобання Р.Рейгана як під час його голівудської кар'єри та головування у Гільдії кіноакторів, так і на посадах губернатора штату Каліфорнія та президента США. З огляду на це важливо було б дослідити подальшу еволюцію поглядів Р.Рейгана на відносини з Радянським Союзом.

1. A Time for Choosing. The Speeches of Ronald Reagan, 1961 – 1982. – Chicago: Gateway; Amer. for the Reagan Agenda, 1983. 2. Barrett L. Gambling With History: Ronald Reagan in the White House. – N.Y.: Doubleday, 1983. – XIV. 3. Cannon L. Reagan. – N.Y.: Putnam, 1982. 4. Dallek R. Ronald Reagan: the Politics of Symbolism. – Cambridge (Mass.); London: Harvard University Press, 1984. – XI. 5. Dugger R. On Reagan: the Man and His Presidency. – N.Y.: McCraw-Hill Book Company, 1983. 6. Edwards A. The Reagans. Portrait of a Marriage. – N.Y.: St. Martin's Press, 2003. 7. George A., George J. Presidential Personality and Performance. – Oxford: Westview Press, 1998. – XIII. 8. House Un-American Activities Committee Testimony Ronald Reagan, October 23, 1947 // <http://www.twcnet.edu/cschutz/history-page/Consensus/Reaganhuac-testimony.html>. 9. Kengor P. The Crusader: Ronald Reagan and the Fall of Communism. – N.Y.: Harper&Collins, 2006. 10. Morris E. Dutch: a Memoir of Ronald Reagan. – N.Y.: Modern Library, Cop., 1999. – XXX. 11. Reeves R. The Reagan Detour. – N.Y.: Simon & Schuster, 1985. 12. Ronald Reagan Quotes // http://www.brainyquote.com/quotes/authors/r/ronald_reagan.html. 13. Sheehy G. Character: America's Search for Leadership. – N.Y.: Morrow, Cop., 1988. 14. Schweizer P. Reagan's War: The Epic Story of His Forty Year Struggle and Final Triumph Over Communism. – N.Y.: A Division of Random House, 2002. 15. Slosser B. Reagan Inside Out. – Waco (Texas): World books, 1984. 16. The Creative Society // <http://www.medalloffreedom.com/RonaldReaganCreativeSociety.htm>. 17. To Restore America // <http://www.medalloffreedom.com/RonaldReaganToRestoreAmerica.htm>. 18. Van der Linden F. The Real Reagan: What He Believes, What He Has Accomplished, What We Can Expect From Him. – N.Y.: Morrow, 1981. 19. Veterans Day Address at North Albany Junior High School, Albany, Oregon, November 11, 1967 // <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/govspeech/11111967a.htm>. 20. White J. The New Politics of Old Values. – N.Y.: University Press of America, 1998. 21. Wills G. Reagan's America: Innocents at Home. – N.Y.: Penguin Books, 1987. 22. Иванян Э.А. Рональд Рейган – хроника жизни и времени. – М.: Мысль, 1991. 23. Макдермонт А. Счастливый "голландец" // Караван историй. – 2001. – № 3. 24. Никонов В.А. Рональд Рейган // Вопросы истории. – 1989. – № 2. 25. Рейган Р. Жизнь по-американски. – М., 1992.

Надійшла до редколегії 12.10.08

П. Поліщук, асп.

ОСЕРЕДКИ ВИНИКНЕННЯ "ПОЛЬСЬКОЇ ПІДПІЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ"

Стаття присвячена трьом основним осередкам польського цивільного підпілля в 1939 – 1941 рр. Перший осередок – це землі включені до складу СРСР та Литви з центром у Львові. Другий – це Генерал Губернаторство з центром в Варшаві. Третій – це територія прислана до III Рейху з центром в Познані.

The article is dedicated to three main centers of polish civil underground in 1939 – 1941, which appeared and developed independently of one another. First center – lands included to USSR and Lithuania with capital in Lviv. Second center is General Government with capital in Warsaw. Third is territories joined to the III Reich with the capital in Poznan.

Після окупації в 1939 р. територію Польщі було поділено на три частини: Генерал-Губернаторство; землі передані Радянському Союзу; територія включена до складу III Рейху. Генерал-Губернаторство складалося з Варшави та південно східної частини Мазовецького

воєводства, східної частини Лодзького воєводства, більшості теренів Малопольського й Келецького воєводств, а також західної Галичини. Землі передані Радянському Союзу, які увійшли до складу УРСР, БРСР та Литви включали Станіславське, Тернопільське, Во-